

ΜΕ ΑΘΩΡΜΗ ΤΗΝ ΠΡΟΒΟΛΗ ΤΟΥ ΝΤΟΚΙΜΑΝΤΕΡ

“WHOSE IS THIS SONG?”

ΣΤΙΣ 29/5/2015 ΣΤΟΝ ΘΕΡΣΙΤΗ

ΠΑΡΑΔΟΣΗ - ΕΘΝΙΚΕΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ - ΕΘΝΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Μιλώντας για τον «πολιτισμό της παράδοσης» δύσκολα ξεφεύγεις από έννοιες όπως «πατρίδα» και «ένδοξο παρελθόν». Ανατρέχοντας μάλιστα στο λήμμα «παράδοση» ενός λεξικού και διαβάζοντας τον ορισμό θα δει κανείς τις λέξεις «στοιχεία του παρελθόντος» ή «στοιχεία ενός πολιτισμού». Η «παράδοση» αποτελεί διαχρονικά ένα εργαλείο της εξουσίας για την κατασκευή των εθνικών ταυτοτήτων. Εμπεριέχει και επικαλείται το κοινό βίωμα, την κοινή ιστορική μνήμη, τις συλλογικές αναπαραστάσεις της κοινωνίας εντός ενός γεωγραφικού χώρου, εντός του έθνους-κράτους. Η γλώσσα, η θρησκεία, η ιστορία, οι κοινωνικές «συνήθειες» γύρω από τη μουσική, το χορό, το τραγούδι, την αρχιτεκτονική, τη στέγαση, την ενδυμασία κ.ά. αποτελούν χαρακτηριστικά αυτών των «κοινών βιωμάτων. Στην ιστορία μάλιστα των εθνών-κρατών, η ύπαρξη μιας κοινής και μακροχρόνιας παράδοσης, αποτέλεσε τη βάση για την οικοδόμηση εθνικής -πολιτισμικής- ταυτότητας, ακόμη κι αν αυτό σήμαινε απαγορεύσεις, διωγμούς και εκκαθαρίσεις των «διαφορετικών» πολιτισμικών ταυτοτήτων.

Η συστημική καλλιέργεια της ύπαρξης ενός μοναδικού πολιτισμού -τις περισσότερες φορές ανώτερου- και η κατασκευή της ιστορίας γύρω από αυτή τη μοναδικότητα αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό νομιμοποίησης και επιβολής των εθνών-κρατών: από τα ιστορικά βιβλία του σχολείου ως τις πατριωτικές κορώνες των εκπροσώπων του κράτους και του κεφαλαίου, κατασκευάζονται εθνικές ταυτότητες. Αυτή η κατασκευασμένη και συλλογικά αποθηκευμένη «εμπειρία» που μεταγγίζεται αιώνια από γενιά σε γενιά για την «κοινή καταγωγή και μοίρα», δημιουργεί μία «υποχρέωση» και ένα «βάρος» στους ζώντες στα παρόν να τη «σώσουν» και να τη διαδώσουν στους επόμενους. Η παράδοση, λοιπόν, αποτελεί έναν κατ' εξοχήν εργαλείο της εξουσίας για την καλλιέργεια των εθνικών ιδεωδών και της εθνικής ενότητας. Ιδιαίτερα μάλιστα σε «ρευστές εποχές», όπου η εξουσία επιδιώκει εντονότερα την αναπαραγωγή της, αλλά και σε εποχές όπου αναζητούνται όλο και πιο επίμονα οι κοινωνικές συναινέσεις των «από κάτω» στις πολιτικές των «από πάνω», η «εθνική ενότητα» είναι ένα από τα αγαπημένα εργαλεία καθυστάξης, επιβολής και συστράτευσης των κοινωνιών.

Έχει, λοιπόν, ιδιαίτερη σημασία, εν καιρώ συστημικής κρίσης και συνοδικότερης καπιταλιστικής αναδιάρθρωσης, να διαρρήξουμε την αφήγηση περί εθνικής ενότητας. Τα τελευταία χρόνια βιώνουμε καθημερινά την ισοπέδωση των ζωών μας. Για την εφαρμογή των «έκτακτων σχεδίων» και για τη διατήρηση της «κοινωνικής ομαλότητας», της «τάξης και ασφάλειας», παράγεται οθαένα και ισχυρότερος εθνικός λόγος. Καλλιεργείται στις κοινωνικές συνειδήσεις πως «όλοι μαζί οι Έλληνες πρέπει να τα καταφέρουμε, να κάνουμε υπομονή» ή τώρα με την αριστεροδεξιά συγκυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ

πως «οι καλοί Έλληνες θα νικήσουν τους κακούς γερμανούς στις διαπραγματεύσεις». Και παράλληλα, πάνω στο εθνικό «εμείς» χτίζεται το απειλητικό «άλλο» -που εμφανίζεται με τη μορφή του μετανάστη, του μουσουλμάνου, του «διαφορετικού»- εμψυχώνοντας με αυτό τον τρόπο το ρατσιστικό και φασιστικό λόγο και δημιουργώντας κλίμα φόβου. Στην πραγματικότητα, κάτω από την ομπρέλα της εθνικής ενότητας εξισώνονται οι «από πάνω» με τους «από κάτω», οι εκμεταλλευτές με τους εκμεταλλευόμενους στη βάση μιας κοινής μοίρας.

Η ποικιλομορφία του ελλαδικού χώρου με μικρότερες και απομακρυσμένες -σε αρκετές περιπτώσεις- κοινότητες, που ανέπτυξαν δικούς τους τρόπους επικοινωνίας (γλωσσικά ιδιώματα), ήθη, έθιμα, μουσικούς ρυθμούς, ενδυμασίες, αλλά και η γεωγραφική του θέση, τον καθιστούν ένα σταυροδρόμι πολιτισμών, ένα πέρασμα από την ανατολή στη δύση. Αποτέλεσμα αυτής της ιδιαιτερότητας είναι να αναπτυχθεί μία όσμωση ποικίλων πολιτισμικών στοιχείων, «ξένων» προς τους τοπικούς πληθυσμούς της Ελλάδας. Αυτή η ιδιαιτερότητα της περιοχής δημιουργούσε μία ρευστότητα της εθνικής ταυτότητας των κατοίκων της. Για παράδειγμα οι κάτοικοι της ανατολικής μακεδονίας ένωσαν πιο κοντά με τους κατοίκους της βουλγαρίας παρά με αυτούς της Αθήνας.

Οι πληθυσμοί που διέμεναν σε διάφορες περιοχές του ελλαδικού χώρου πριν την οριστικοποίηση των εθνικών συνόρων, ήταν ένα ιδιότυπο μείγμα γηγενών και κυρίως προσφύγων (που είχαν φτάσει εκεί κατά τη διάρκεια των βαλκανικών και ρωσοτουρκικών πολέμων, τη «μικρασιατική καταστροφή» κ.ά.). Οι πρόσφυγες αυτοί αντιμετωπίστηκαν με ιδιαίτερη τότε εκθρότητα και ρατσισμό (τους χαρακτήριζαν «τουρκοσπορίτες», «παλιοσούτηδες», «βουλγαροθρεμένους», «μογγόλους», «ρωσότουρκους», «παστρικιές» κτλ.) Στις μέρες μας, οι πληθυσμοί αυτοί, όχι μόνο έχουν αφομοιωθεί και «εξελληνιστεί», έχουν παραδόξως γίνει και εθνικά σύμβολα μνήμης, με εορτασμούς, χορούς και τραγούδια, από φορείς και συλλόγους που διαγράφουν σκοπίμως τη βαρβαρότητα που υπέστησαν από το τότε επίσημο ελληνικό κράτος (χιλιάδες πρόσφυγες πέθαναν από κακουχίες και αρρώστιες σε στρατόπεδα συγκέντρωσης, λοιμοκαθατήρια και ξερονήσια ενώ πολλοί πληθυσμοί ωθήθηκαν σε εσωτερική μετεγκατάσταση).

Μετά τον τελικό καθαρισμό των εθνικών συνόρων, οι εσωτερικοί πληθυσμοί θα ήταν αδιανόητο για το ελληνικό κράτος να μην έχουν μία σχετική συνείδηση ομοιογένειας μεταξύ τους. Και εκεί όπου αυτή δεν υπήρχε, επινοήθηκε χρησιμοποιώντας το αρχαιοελληνικό παρελθόν. Σε αυτή τη λευκή σελίδα καταγράφηκαν όσα εξυπηρετούσαν τους εξουσιαστικούς σκοπούς για την κατασκευή της «ελληνικότητας». Σε πολλές, μάλιστα, περιπτώσεις σβήστηκαν ή αφομοιώθηκαν (βάση των κρατικών πολιτικών για εθνικά καθαρούς χώρους) οι πραγματικές πολιτισμικές διαστάσεις των τοπικών κοινοτήτων. Στην πραγματικότητα όμως, υπήρχαν έκδηλες πολιτισμικές επιρροές από πολλούς άλλους πληθυσμούς που βρίσκονταν εκτός και εντός του ελλαδικού χώρου. Ενδεικτικό π.χ. είναι ότι οι μακεδονίτικοι σκοποί και τραγούδια συνδέονται άμεσα με τους σλαβόφωνους βαλκανικούς πληθυσμούς, ενώ αντίστοιχα, σκοποί και τραγούδια της ηπείρου συνδέονται με αρβανίτες και βλάχους των βαλκανίων, τα μικρασιάτικα με το ευρύτερο ανατολίτικο στοιχείο, τα επανησιακά με την κουλτούρα και την επιρροή των ενετών κ.ο.κ

Η υποτιθέμενη εθνική σύνδεση κι ομοιογένεια, συνθλίβεται από την αντικειμενική συνθήκη της πολιτιστικής αλληλοεπιρροής ανομοιογενών πληθυσμών που για αιώνες κινούνταν σε καινούς γεωγραφικούς χώρους. Παρόλα αυτά, για χάρη της εθνικής ομοιογένειας, κοινά έθιμα με τους λοιπούς βαλκανικούς λαούς απαγορεύτηκαν, καταβολές από την συνύπαρξη με τους τούρκους ελληνοποιήθηκαν, ντολιολαδιές έπαψαν να είναι δόκιμες και εξαφανίστηκαν. Το πλάσμα του νεοελληνικού πολιτισμού καθόρισε εκ νέου τις υπάρξεις μας.

Στην εποχή του σύγχρονου νεοφιλελευθερισμού, σε μια εποχή όπου οι δημοκρατίες δείχνουν να μην έχουν αδιέξοδα με τη μονιμοποίηση ολιγαρχικών μοντέλων εξουσίας, σε μια εποχή που τα πάντα πωλούνται και αγοράζονται, σε μια εποχή επικυριαρχίας των αξιών της ατομικότητας και της ιδιοκτησίας, ο βιομηχανικός και αστικός πολιτισμός αποτελεί έναν από τους βασικούς μηχανισμούς κανονικοποίησης των ανθρώπινων συμπεριφορών και διαχείρισης της δημιουργικότητας και του «ελεύθερου χρόνου».

Αυτό που στις μέρες μας ονομάζεται «λαϊκός πολιτισμός» ή «λαϊκή τέχνη», στην πραγματικότητα δεν είναι τίποτε άλλο από κατασκευές της βιομηχανίας της μαζικής κουλτούρας που προορίζεται για μαζική κατανάλωση. Ένα φάσμα από ειδικούς του «δημοτικού τραγουδιού», του «δημοτικού χορού» κ.ο.κ. αξιοποιούν και χειραγωγούν με βάση τις επιταγές του (εθνικού) βιομηχανικού πολιτισμού, την δημιουργικότητα και την ανθρώπινη έκφραση. Ο χορός και το τραγούδι, είναι ένα πρόσφορο πεδίο εμπορευματοποίησης και κατανάλωσης με βάση τις εκάστοτε ανάγκες της αγοράς. Ο παραδοσιακός μάλιστα χορός και το παραδοσιακό τραγούδι, στην εποχή της «ελληνικής» κρίσης, έχει επανέλθει στο προσκήνιο, κυρίως μέσα σε ένα «εναλλακτικό» πλαίσιο που επικαλείται μια ψευδαίσθηση διαφορετικότητας. Στην πραγματικότητα όμως, το πλαίσιο αυτό είναι ένα επικερδές ταπίο για την αγορά και τον κόσμο του θεάματος. Τις περισσότερες μάλιστα φορές στερείται από κριτική στα εθνικά ιδεώδη και καταλήγει να αναπαράγει τον πολιτισμό των κυριαρχικών σχέσεων και του εθνοκρατισμού.

Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

Ο πολιτισμός της παράδοσης είναι αξιοθρήνητος όταν αυτός σημαίνει τα τσάμικα στα χουντικά γλέντια, τα πανηγύρια του σύριζα στις παρελάσεις των εθνικών επετείων, το φορκλόρ εμπόρευμα στο μοναστηράκι, την κουλτούρα των πατριαρχικών και ατομιστικών θεσμάτων και διασκεδάσεων, την «αγία οικογένεια», τον στρατό, το σχολείο, τη θρησκεία, τους φασίστες, τους δημάρχους, τους «εθνατοπικούς πολιτιστικούς συλλόγους».

Η «παραδοσιακή μουσική» και ο «παραδοσιακός χορός», δεν μπορούν να βοηθούν έξω από τις ευρύτερες κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες που αναπτύχθηκαν ούτε φυσικά και έξω από την καθημερινότητα των κοινοτήτων από όπου πήγασαν. Για εμάς δεν υπάρχει ούτε «οιώνιο» ούτε «ιερό παρελθόν». Αυτό που μας ενδιαφέρει είναι το εδώ και τώρα, όπου μπορούμε να επικοινωνήσουμε, να αλληλεπιδράσουμε και να δημιουργήσουμε τον πολιτισμό του αγώνα και της ελευθερίας, προσθέτοντας τα δικά μας στοιχεία, αναζητώντας τη μουσική και το χορό, συμπεριλαμβάνοντας τη συσσωρευμένη κοινωνική εμπειρία και τις παρακαταθήκες των συλλογικών αγώνων. Ανέναντι στα προβλήματα της καθημερινότητας, η συλλογικοποίηση πάνω στη βάση της ισότητας και της αλληλεγγύης είναι η απάντηση στην εσωτερική και τις λογικές εξατομίκευσης. Χωρίς διδαχές και εξιδανικεύσεις, μακριά από κρατικούς και εναλλακτικούς φορείς, ενάντια σε φυλετικούς, ταξικούς και έμφυλους διαχωρισμούς, στήνουμε τις δικές μας κοινότητες για τις δικές μας ανάγκες και επιθυμίες. Αυτοοργανωμένα, αντιιεραρχικά και αδιαμεσολάβητα.

ΔΥΟ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΝΤΟΚΙΜΑΝΤΕΡ "WHOSE IS THIS SONG?"

Με αφορμή ένα κοινό μουσικό σκοπό σε Ελλάδα, Τουρκία, Μακεδονία, Αλβανία, Βοσνία, Σερβία και Βουλγαρία, η Adela Preena, κινηματογραφική και τηλεοπτική παραγωγός από τη Βουλγαρία, ξεκινά ένα οδοιπορικό ταξίδι στις χώρες αυτές. Σκοπός του ταξιδιού της, η αναζήτηση της «καταγωγής» του τραγουδιού που στην ελληνική εκδοχή ονομάζεται «Από ξένο τόπο». Στη διαδρομή της συναντά διαφορετικές κατά περιοχή προσλήψεις για την εθνικότητά του. Αυτές απορρέουν από το κατά περιοχή διαφορετικό πολιτισμικό και εθνοτικό βίωμα που έχουν οι άνθρωποι που συναντά και απευθύνεται. Όλοι τους σχεδόν υπερασπίζονται απόλυτα και ένθερμα την αποκλειστικότητα της εθνικής καταγωγής του τραγουδιού στις χώρες τους. Σε κάποιες μάλιστα περιπτώσεις, προκύπτουν διαμάχες μεταξύ της Adela και των ντόπιων, όταν η τελευταία με βάση την περιηγήσή της αναφέρει ότι είναι αμφιλεγόμενη η εθνική ταυτότητα του τραγουδιού.

Στο ντοκιμαντέρ αναδεικνύονται όχι μόνο οι αντικρουόμενες απόψεις επί της εθνικής «ιδιοκτησίας» του τραγουδιού αλλά οι συναθροισμένοι εθνικοί διαχωρισμοί και αντιπαλότητες, μεταξύ ανθρώπων που ζουν σε κοινές ή κοντινές γεωγραφικές περιοχές. Η θρησκεία, η ιστορία, η γλώσσα, η «πολιτισμική κληρονομιά», η αρχαιολογία, τα μυθικά και ηρωικά πρόσωπα, οι κοινές αναμνήσεις, οι προβαλλόμενες «ηθικές αρετές», οι εθνικοί επετείοι, οι πάσης φύσεως τελετές κ.ά, αποτελούν παράγοντες δόμησης και όξυνσης των εθνικών αντιπαλοτήτων που κατά καιρούς έχουν οδηγήσει και σε εθνικισμούς, πολέμους και άλλες διαμάχες. Αυτό που τελικά γίνεται επίδικο του ντοκιμαντέρ, δεν είναι η εύρεση της μίας και μοναδικής καταγωγής του τραγουδιού αλλά οι λόγοι για τους οποίους έρχονται σε σύγκρουση και διαμάχη οι πληθυσμοί στην ευρύτερη περιοχή των βαλκανίων και της μεσογείου. Ο «ηθικός πολιτισμός», το «παραδοσιακό τραγούδι» και ο «παραδοσιακός χορός», έχουν αναδειχθεί κατά καιρούς σε ένα εργαλείο (μεταξύ άλλων) των εθνών-κρατών για την παραγωγή και αναπαραγωγή των εθνικών ταυτοτήτων, αφού αποτελούν στοιχεία της καθημερινότητας των υπηκόων. Στην πραγματικότητα όμως, η πολυσημία του τραγουδιού και η επιβίωσή του σε ένα ψηφιδωτό πολιτισμικών ταυτοτήτων και κοινοτήτων της περιοχής, ακυρώνει την ίδια την εθνική εργαλειοποίησή του.

Αυτοοργανωμένη Ομάδα
Παραδοσιακών Χορών του Θερσίτη

ΜΑΙΟΣ 2015